

МАКРОЕКОНОМІЧНА СТАБІЛЬНІСТЬ: АСПЕКТИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

*Т. Г. Затонацька*¹ д. е. н., професор,
*Я. В. Реиетняк*² аспірант кафедри фінансів і підприємництва

¹ Київський національний університет імені Тараса Шевченка

² Сумський державний університет

вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007, Україна

Стаття присвячена дослідженню питання макроекономічної стабільності в Україні в контексті децентралізаційного процесу. Визначено позитивні та негативні фактори макроекономічної стабільності, викликані децентралізацією, наведено перелік небезпек, що виникли внаслідок децентралізаційного процесу. Встановлено що в контексті аналізу макроекономічної стабільності України на сучасному етапі важливо враховувати зміни, що були викликані децентралізаційними процесами. Така необхідність обумовлена тим, що більшість управлінських рішень на рівні держави формується за принципом знизу вгору. Децентралізація внесла значні корективи в усі сфери соціально-економічних відносин. Серед найбільш суттєвих та таких, що мають безпосередній вплив на макроекономічні показники, можна виділити основні зміни в адміністровано-територіальному устрої, в фіскальній системі, зміни в міжбюджетних відносинах, супутні реформи та інші. Кожна з них є взаємопов'язаною з іншою та породжує як нові переваги, так і нові недоліки для макроекономічної стабільності країни. Тож для розуміння позитивних та негативних наслідків впливу децентралізації на макроекономічні показники, необхідно визначити проблематику, з якою стикаються як нові, так і уже сформовані об'єднані територіальні громади (ОТГ), як найменші адміністративно-територіальні одиниці в державному устрої України. Отримані результати дослідження засвідчили, що існує залежність між макроекономічною стабільністю та змінами в суспільному житті, викликаними децентралізаційними процесами. При цьому макроекономічна стабільність є вираженням ефективності управлінської діяльності центральних органів влади, розуміння сучасних тенденції як внутрішньодержавних, так і міжнародних.

Ключові слова: адміністративно-територіальні одиниці, об'єднанні територіальні громади, органи місцевого самоврядування, децентралізація, реформи, місцевий бюджет, макроекономічна стабільність, фактори макроекономічної стабільності.

DOI: 10.21272/1817-9215.2018.1-10

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Цілісність та суверенітет держави напряму залежить від ефективності управлінської діяльності центральних органів влади, розуміння ними всіх аспектів соціально-економічного життя населення. Вираженням цього є макроекономічні показники, що визначають макроекономічну стабільність. До таких показників можна віднести валовий внутрішній продукт (ВВП), валовий національний продукт (ВНП), інфляцію, курс національної валюти, облікову ставку центрального банку, процентні ставки, величину державного внутрішнього та зовнішнього боргу, бюджетний дефіцит, індекс споживчих цін, рівень безробіття та інше. Більшість з наведених факторів формуються з мікрорівня до макрорівня, що породжує питання про необхідність дослідження впливу на їх формування децентралізаційного процесу, що проходить в Україні. Також важливим для розуміння макроекономічної стабільності та впливу на це децентралізація є динаміка країни в міжнародних рейтингах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями макроекономічної стабільності у своїх працях займалися такі вчені, як В. Бородюк, З. Ватаманюк, В. Гаєць, О. Кілієвич, М. Фута та інші. Проблематику децентралізаційного процесу, його вплив на соціально-економічні аспекти життєдіяльності держави досліджували О. Бориславська, О. Батанов, О. Дроздовська, Н. Липовська, А. Ткачук та інші. Проте, малодослідженим питанням є ступінь впливу змін в контексті децентралізації на фактори макроекономічної стабільності України, що і визначає актуальність обраної теми.

ПОСТАВЛЕННЯ ЗАВДАННЯ

Метою статті є проведення аналізу впливу децентралізаційних змін на фактори макроекономічної стабільності держави.

Завданням даної статті є аналіз факторів макроекономічної стабільності, виявлення взаємозалежності між даними факторами та децентралізаційним процесом, аналіз міжнародних економічних рейтингів, визначення небезпек, що виникли внаслідок децентралізації.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Розвиток держави залежить від ряду чинників, що включають в себе ефективність управлінської діяльності центральних органів влади, розуміння ними всіх аспектів соціально-економічного життя населення, факторів, що впливають на макроекономічну стабільність (– це складна комбінація внутрішньо- та зовнішньоорієнтованих заходів, які, відбиваючи діалектику частини й цілого, визначають сутнісні особливості ендогенних соціально-політичних і економічних акцій у конкретний момент розвитку економічної системи на інноваційних засадах [1]). Найбільш прозорим відображенням цього є динаміка держави в міжнародних рейтингах.

Так одним із важливих міжнародних індексів, що відображають рівень макроекономічної стабільності, є Індекс глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index), який відображає оцінку комплексу факторів, що впливають на макроекономічну ситуацію в країнах. Відповідно до даного індексу Україна займає 81 місце з 137 економік досліджених в рейтингу (рис. 1) [2].

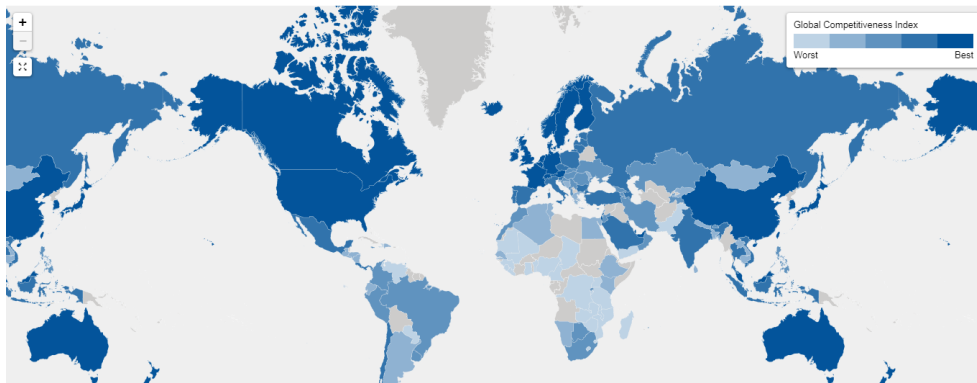

Рисунок 1 - Карта Індексу глобальної конкурентоспроможності 2017-2018 [2]

Серед факторів, які враховуються при визначенні Індексу глобальної конкурентоспроможності, такі макроекономічні показники як інфляція, курс національної валюти, податкові ставки, доступність до фінансування, та соціальні, такі як, корупція, рівень бюрократії, політична ситуація та інше (рис. 2) [2].

Most problematic factors for doing business

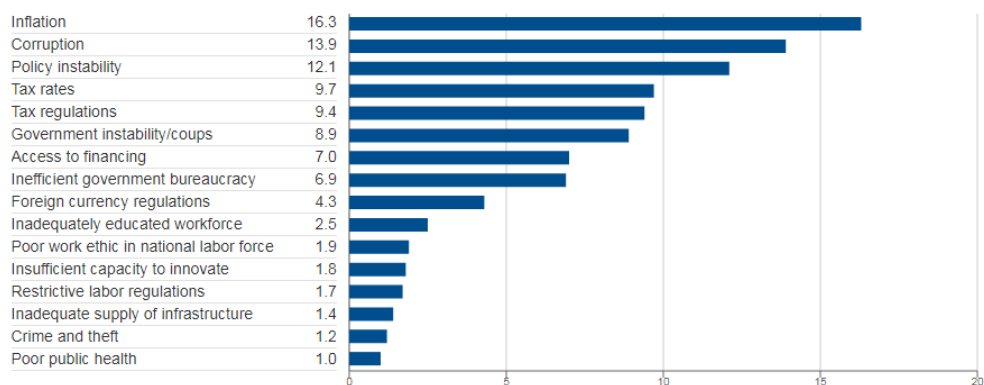

Рисунок 2 - Найбільш проблемні фактори для ведення бізнесу [2]

Ще одним важливим міжнародним індексом є Індекс економічної свободи (Index of Economic Freedom). Відповідно до даного рейтингу Україна на 150 місці з 180 досліджуваних економік [3]. На формування даного індексу впливають національне законодавство, податкова система, рівень керованості ринку та ряд інших факторів, оцінка впливу яких проводиться за 100 бальною системою (рис. 3) [3].

Тож, як ми бачимо з вище наведених міжнародних рейтингів, основоположними критеріями для їх формування є макроекономічні показники. Найбільш важливими серед них є інфляція, курс національної валюти, облікова ставка центрального банку, процентні ставки, податкове навантаження, а також валовий внутрішній продукт (ВВП), валовий національний продукт (ВНП), величина державного боргу, бюджетний дефіцит, індекс споживчих цін, рівень безробіття та інше.

Рисунок 3 - Індекс економічної свободи: Європа [3]

Всі ці показники відображають макроекономічну стабільність країни. Проте, значна частина із зазначених показників в сучасних реаліях формується за принципом знизу в гору, тобто з мікро- до макрорівня. Така ситуація обумовлена їх економічною сутністю та посилюється процесом децентралізації, що проходить в Україні.

Децентралізація внесла значні корективи в усі сфери соціально-економічних відносин. Серед найбільш суттєвих та таких, що мають безпосередній вплив на макроекономічні показники, можна виділити основні зміни в адміністровано-територіальному устрої, в фіскальній системі, зміни в міжбюджетних відносинах, супутні реформи та інші. Кожна з них є взаємопов'язаною з іншою та породжує як нові переваги, так і нові недоліки для макроекономічної стабільності країни. Тож для розуміння позитивних та негативних наслідків впливу децентралізації на макроекономічні показники, необхідно визначити проблематику, з якою стикаються як нові, так і уже сформовані об'єднані територіальні громади (ОТГ), як найменші адміністративно-територіальні одиниці в держаному устрої України (рис. 4) [4].

Рисунок 4 - Проблеми новосформованих ОТГ [4]

Отже, як бачимо зі схеми, наведеної вище, проблематика ОТГ лежить в трьох основних сферах:

- 1) спроможність;
- 2) супутні реформи;
- 3) стереотипи (в контексті урбанізаційних процесів).

Тож розглянемо кожну із зазначених сфер в контексті макроекономічних показників.

Спроможність

Відповідно до офіційного визначення, спроможна територіальна громада – це громада, в якій місцеві джерела наповнення бюджету, інфраструктурні та кадрові ресурси є достатніми для вирішення органами місцевого самоврядування питань місцевого значення, передбачених законодавством, в інтересах жителів громади [5]. Тобто, виходячи уже з визначення, ми спостерігаємо, що поняття спроможності має безпосереднє відношення до таких макроекономічних показників, як [6]:

– бюджет – в контексті формування дохідної частини; та можливості забезпечення видаткової;

– бюджетний дефіцит(профіцит) – для більшості регіонів України притаманний саме бюджетний дефіцит. Тож, саме критерій спроможності направлений на формування територіальних одиниць, здатних забезпечити власні соціально-економічні потреби, подолання дефіциту та поліпшення макроекономічної ситуації на загальнодержавному рівні;

– зайнятість – питання забезпечення кваліфікованими кадрами наявних підприємств є одним із ключових в питанні забезпечення сталого розвитку регіону та держави в цілому;

– безробіття – відображає реальну ситуацію на ринку праці. Проте Україні більш притаманне приховане безробіття, що значно погіршує макроекономічну стабільність;

– індекс виробництва;

– індекс споживчих цін.

Виникнення прогалини хоча б в одному із вище перелічених показників на локальному рівні призводить до суттєвих змін на макрорівні та впливає на

макроекономічну стабільність в цілому. Проте саме децентралізація покликана подолати ці проблеми на мікрорівні.

Супутні реформи

Слід розуміти, що сам процес децентралізації – це перерозподіл владних повноважень між різними рівнями влади, який не можливий без ряду реформ.

Фіскальна реформа. В ході децентралізації значних змін зазнала і фіскальна сфера у частині розподілу податкових надходжень [7]. Значна частина податків і зборів була розмежована між бюджетами різних рівнів через зміни в Податковому кодексі [8, 9]. У свою чергу це надало можливість для розширення дохідної частини місцевих бюджетів в контексті податкових надходжень. До таких змін слід віднести передачу частини доходів на локальний рівень, а саме запровадження оновленого акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів (нафтопродуктів, тютюнових та алкогольних виробів) та безпосереднє розширення самої бази оподаткування [8, 9, 10].

В першу чергу, такі зміни сформували всі необхідні передумови для зростання дохідної частини місцевих бюджетів, що дозволить покращити макроекономічні показники.

Медична та освітня реформи. Медична реформа в першу чергу направлена на оптимізацію медичної сфери, ліквідацію неефективних суб'єктів господарювання, скорочення видатків із державного бюджету, що покращує макроекономічні показники. Проте, збільшується навантаження на місцеві бюджети, що впливає на видатки загальнодержавного зведеного бюджету. Тобто ми отримуємо ситуацію, коли один макроекономічний показник зростає за рахунок зниження іншого [11].

Аналогічна ситуація відбувається з освітньою реформою [12].

Трансфертна політика. В ході децентралізації відбулись суттєві зміни в трансфертній політиці. ОТГ отримали повноваження у цій сфері у міст обласного значення, що дозволяє оптимізувати процес міжбюджетних відносин та покращити макроекономічну стабільність.

Отже, весь комплекс наведених вище реформ призводить до зміни значної частини макроекономічних показників.

Стереотипи.

Стереотипи в контексті факторів макроекономічної стабільності та процесу децентралізації в своїй більшості є відображенням стану реформ, спроможності та реальною ситуацією.

Яскравим прикладом демонстрації позитивного впливу децентралізаційного процесу на макроекономічні показники є динаміка ВВП (табл. 1).

Таблиця 1 - Динаміка ВВП України з 2002 по 2016 роки [13, 14]

Роки	Номінальний ВВП	Номінальний ВВП (в грн.) на душу населення			ВВП (в USD) на душу населення			Населення (тис.)
2002	225810	4681.9	-	-	879.0	-	-	48230
2003	267344	5591.5	+909.5	+19.4%	1048.5	+169.6	+19.3%	47813
2004	345113	7272.9	+1681.5	+30.1%	1367.4	+318.8	+30.4%	47452
2005	441452	9371.6	+2098.7	+28.9%	1828.7	+461.4	+33.7%	47105
2006	544153	11630.2	+2258.6	+24.1%	2303	+474.3	+25.9%	46788
2007	720731	15496.5	+3866.2	+33.2%	3068.6	+765.6	+33.2%	46509

Продовж. табл. 1

2008	948056	20494.9	+4998.4	+32.3%	3891	+822.4	+26.8%	46258
2009	913345	19832.3	-662.5	-3.2%	2545.5	-1345.6	-34.6%	46053
2010	1082569	23600.4	+3768.1	+19.0%	2974	+428.5	+16.8%	45871
2011	1316600	28813.9	+5213.4	+22.1%	3570.8	+596.8	+20.1%	45693
2012	1408899	30912.5	+2098.6	+7.3%	3856.8	+286.1	+8.0%	45577
2013	1454931	31988.7	+1076.2	+3.5%	4030.3	+173.5	+4.5%	45483
2014	1566728	35834	+3845.3	+12.0%	3014.6	-1015.7	-25.2%	43722
2015	1979458	46210.2	+10376.1	+29.0%	2115.4	-899.2	-29.8%	42836
2016	2383182	55853.5	+9643.3	+20.9%	2185.9	+70.5	+3.5	42668

Отже, в контексті аналізу макроекономічної стабільності України важливо враховувати зміни, що були викликані децентралізаційним процесом. Така необхідність обумовлена тим, що більшість із зазначених факторів формується за принципом знизу вгору.

ВИСНОВКИ

В контексті аналізу макроекономічної стабільності України на сучасному етапі важливо враховувати зміни, що були викликані децентралізаційним процесом. Така необхідність обумовлена тим, що більшість із зазначених факторів формується за принципом знизу вгору. Виходячи з результатів дослідження було виявлено, що існує залежність між макроекономічною стабільністю та змінами в суспільному житті, викликаними децентралізаційними процесами. А отже, макроекономічна стабільність є вираженням ефективності управлінської діяльності центральних органів влади, розуміння сучасних тенденцій як внутрішньодержавних, так і міжнародних.

SUMMARY

The article is devoted to the study of macroeconomic stability in Ukraine in the context of the decentralization process. The positive and negative factors of macroeconomic stability which caused by decentralization was determined and was determined the list of dangers that arose as a result of decentralization process. It is established that in the context of the analysis of macroeconomic stability of Ukraine at the present stage it is important to take into account the changes that have been caused by decentralization processes. This need is due to the fact that most government decisions at the state level are formed on the principle of bottom-up. Decentralization has made significant adjustments to all areas of socio-economic relations. Among the most essential and those that have a direct impact on macroeconomic indicators can identify major changes in administered and territorial structure in the fiscal system, changes in intergovernmental relations related reforms and others. Each of them is interconnected with another and generates both new advantages and new disadvantages for the macroeconomic stability of the country. So, for the understanding of the positive and negative effects of decentralization on macroeconomic parameters necessary to determine the problems faced by both new and already generated merged municipalities (OTG) are the smallest administrative units in the structure of state Ukraine. The results of the study showed that there is a relationship between macroeconomic stability and changes in public life caused by deteneralization processes. At the same time, macroeconomic stability is an expression of the effectiveness of management activities of central authorities, an understanding of current trends, both domestic and international.

Список використаних джерел

1. Будаговська С., Кілієвич О. та ін. "Мікроекономіка і макроекономіка". К.: "Основи". 1998.
2. Global Competitiveness Index. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-index-2017-2018/the-competitiveness-world-map/>.
3. Index of Economic Freedom. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.heritage.org/index/>.
4. Весперіс С. З., Решетняк Я. В. ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ: ПРОБЛЕМИ НОВОСФОРМОВАНИХ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. № 19, ч. 1. С. 46–50.
5. Глосарій. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://decentralization.gov.ua/glossary> .

6. Макроекономічні показники. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=23487024.
7. Костель М.В., Решетняк Я.В. Фінансова децентралізація. Переваги та недоліки на локальному рівні. Всеукраїнська науково-практична конференція студентів, аспірантів і молодих вчених «Економічні проблеми сталого розвитку», присвячена 80-річчю з дня народження професора Олега Балацького, м. Суми, 2017. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua>.
8. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів щодо податкової реформи» № 71-VIII від 28.12.2014 року / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/71-19>.
9. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI / Верховна Рада України. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi_bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=2755-17.
10. Тютюнник І.В., Решетняк Я.В. Фінансова децентралізація в Україні: можливості та загрози для забезпечення сталого розвитку територіальних громад // Економіка та держава. 2017. № 12. С. 43–47.
11. Самусь А. І., Решетняк Я. В. Деякі фінансові аспекти медичної реформи // Науково-методична конференція викладачів, співробітників і студентів. – Конотоп. – 2017 р.
12. Весперіс С. З., Решетняк Я. В. Формування ОТГ як приклад завуальованої урбанізації сільських територій // Науково-методична конференція викладачів, співробітників і студентів. – Конотоп. – 2018 р.
13. Валовий внутрішній продукт. Мінфін – все про фінанси: новини, курси валют, банки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.minfin.com.ua/economy/gdp/.
14. Хасцька О. П. Аналіз динаміки ВВП України та інших країн світу / О. П. Хасцька, М. В. Вертелецький // Ефективна економіка. – 2018. – № 1.
15. Economic performance and convergence in the Eurozone / Hájek, J., Hoeschle, F., Bilan, Y., & Strielkowski, W. // Marketing and Management of Innovations. – 2016. – №1. – 206-223

Надійшла до редакції 15 листопада 2018 р.